

Finlands sak var vår sak

Av Tommy Jeppsson

Nicolas von Schmidt – Laussitz och Klaus Jurgen von Schmidt – Laussitz: *För Finlands Frihet, Svenska Frivilligkåren 1939-1940.* Förlag: författarna, Luleå 2008.

Under de för Finland ödesmättade åren 1939-1944, i samband med det andra världskrigets inledande skede, stod finlandsfrågan mycket högt, inte bara på den svenska utrikes-/säkerhetspolitiska och militärledningens dagordning utan också bland vårt lands medborgare. Engagemanget för Finlands fred och frihet utvecklades till vad som närmast kan karakteriseras som en folkrörelse som bars upp av människor ur alla samhällsklasser och politiska åskådningar. Måhända kan rekryteringen, utrustningen och insatsen av den Svenska Frivilligkåren under Vinterkriget 1939-1940 karakteriseras som den mest tydliga och substantiella manifestationen av denna folkrörelse. Det praktiska rekryterandet och organiserandet av förbandet var dock en såväl arbets- som tidskrävande process där det inte minst gällde att hantera ett antal blindskär av politisk art.

Ett skäl till frivilligrörelsens snabba tillväxt får sökas i de historiskt starka

banden mellan Finland och Sverige. Ett annat hade mera krassa säkerhetspolitiska och geostrategiska orsaker vilka utgick ifrån tänkandet att hejda den sovjetiska offensiven i Finland innan vårt eget land eventuellt skulle stå på tur. Således samma bärande motiv som för den svenska ekonomiska och personella insatsen efter vinterkriget i samband med byggandet av den befästningslinje som kom att benämnas Salpalinjen, vilken sträckte sig från Finska viken till sjön Saima.

Sovjetunionens angrepp på Finland iscensattes genom det som skulle uppfattas vara en finländsk provokation. Detta skedde genom att ryskt artilleri den 26 november 1939 besköt egen trupp i närheten av den karelska byn Mainila, belägen på den sovjetryska sidan av gränsen. Detta gav motivet för Kreml att utveckla en retorik som motiverade det sovjetiska angreppet på morgonen den 30 november. Övermakten var numerärt överväldigande. Totalt omfattade de sovjetiska styrkorna 4

arméer med 23-24 divisioner och sex pansarbrigader som tillsammans med specialförband räknade 500 000 man, cirka 2 000 stridsfordon och lika många artilleripjäser samt cirka 600 stridsflygplan. Mot detta kunde Finland uppskattningsvis mönstra 400 000 soldater. Finlands armé var då som nu den ojämförligt viktigaste försvarsgrenen där uppgifterna för de visserligen små men effektiva flyg- och marinstridskrafterna var att stödja operationerna till lands. Drygt 21000 man var grupperade som täcktrupp på Karelska näset där den sovjetiska kraftsamlingen förväntades vara förlagd, bakom vilka fanns fem divisioner med en i reserv. Norr om Ladoga insattes två divisioner och de finländska styrkorna i Norra Finland inkluderande finska Lappland, således där svenska frivilligkåren kom att insättas, var mycket små. I tillägg disponerade överbefälhavaren en strategisk reserv. De materiella bristerna vid de finländska förbanden var stora. Bland annat saknades i stor utsträckning stridsvagnar och moderna pansarvärnsvapen liksom på många håll luftvärn.

Bevekelsegrunden för att insätta Svenska Frivilligkåren i norra Finland var bland annat att detta operativt skulle sammanfalla med försvarsförberedelserna i norra Sverige varvid djupet i försvaret väsentligt utökades genom att ytterligare fördröjningseffekt skulle kunna erhållas i samband med en eventuell rysk framryckning mot Torne Älv. Dessutom skulle underhållslinjerna för kåren genom denna utgångsgruppering väsentligt underlättas. För de finländska

stridskrafterna innebar detta att fem krigserfarna finländska bataljoner jämte två artilleribatterier, vilka behövdes på Karelska näset, kunde frigöras för insats i denna riktning. Kårens uppmarsch och gruppering i början av 1940 kom att ske efter stora finska framgångar vid bland annat Suomussalmi och Raate i december 1939, varför hotet från de sovjetiska stridskrafterna mot den riktning i vilken Svenska Frivilligkåren skulle uppmarschera och utgångsgruppera var begränsat.

Huvuddelarna av kåren utgjordes av arméförband om drygt 7 600 man. Enklast kan dessa jämföras med en brigad där kärnan bestod av tre bataljoner vilka var och en bland annat förstärkts med ett artilleribatteri. Kåren disponerade vidare en stor mängd specialförband av kompani- och plutons storlek som jägar-, pansarvärns-, luftvärns-, ingenjör-, bevaknings- underhålls-, samt militärpolisförband (det senare ett finländskt kompani som var underställt Svenska Frivilligkåren). Tillgången på kvalificerat befäl var god på alla nivåer. Nyckelbefattningshavare på de högre nivåerna var i huvudsak generalstabsofficerare. Soldaterna i förbanden uppvisade större spridning avseende utbildningsbakgrund och lämplighet för den stundande uppgiften men huvuddelen var rejält och stabilt folk som tog sitt åtagande på fullaste allvar. Tillgången på materiel, vilken alltigenom var svensk, var mycket god. Bland annat en för dåtiden relativt god tillgång på motorfordon gav en rörlighet vida bättre än normalsvenska förband.

I SFK ingick även en reducerad flygflottilj, vilken gavs beteckningen F 19. Till trots för ett långt ifrån tillfredsställande flygmaterielläge inom Sverige kunde för flottiljens stridande delar avdelas en jaktdivision om tolv J 8, Gloster Gladiator, jämte en lätt bombgrupp med fyra B 4 Hawker Hart. Denna insats med svenskt stridsflyg bidrog verksamt till att de finländska flygstridskrafterna kunde koncentreras till södra Finland, samtidigt som den operativa effekten sammantaget med den som kunde åstadkommas av frivilligkårens arméförband kunde förväntas öka, dels i samband med de strider som förutsågs i norra Finland, dels i samband med ett eventuellt ryskt anfall i riktning mot Torne älv och Norra Sverige.

Insatstiden blev kort. Från mitten till slutet på mars 1940 avvecklades SFK. De erfarenheter som kunde dras beträffande arméförbanden rörde stridsteknisk och taktisk verksamhet avseende försvar, patrullverksamhet och skydd. Några lärdomar av strid under rörliga/växlande förhållanden erhöles inte. Värdefulla erfarenheter avseende materiel liksom av vintertjänst fanns däremot i riklig mängd. De stridsinsatser

som genomfördes av flygflottiljen F 19 gav det svenska flygvapnet viktiga erfarenheter avseende såväl luftstrid med jaktflyg som insatser med bombflyg.

Författarna sätter förtjänstfullt Svenska Frivilligkåren in i det större säkerhetspolitiska liksom operativa sammanhanget vilket bidrar till bokens läsvärde. Kårens tillblivelse via dess insättande i strid till och med avvecklingen i samband med vinterkrigets slut skildras uttömmande. Skildringen uppvisar således en hög detaljrikedom vilket ingalunda tynger framställningen utan snarare gör att boken kan användas för fördjupade studier av skeendet på plats i aktuell terräng. Kartskisser och bildmaterialet är rikhaltigt och håller hög kvalitet. Författarnas intervjuer och arkivforskning förmedlar genom boken djupa kunskaper som för läsaren levandegör en viktig del av den svenska militärhistorien.

Recensenten är överstelöjtnant och lärare i strategi vid Försvarshögskolan i Finland. Han är ledamot av KKrVA samt redaktör för *KKrVAHT*.